L-Inġinjier baqa' fil-karozza u s-sewwieq, bit-taħbit, ħareġ minn taħtha; u mar lejn ir-raħal tal-Lhud li kien hemm qrib, jitlob il-għajnuna. Kienu s-sagħtejn ta' bil-lejl. Qajjem il-Lhud, li ġew għadd kbir minnhom miegħu u qalbu l-karozza. L-Inġinjier insab li kellu siequ miksura, waqt li Patri Gawdenzju kien......... mejjet!

Ittieħdu l-isptar it-tlieta. Minn hemm il-ġisem ta' Patri Gawdenzju ħaduh l-Infirmerija tal-Franġiskani, fid-Dejr ta' San Salvatur. Hemm qegħduh f'tebut, sammru l-għatu fuqu u niżżluh il-knisja.

Għadni nara lil Sir Ronald Storrs, li dik il-ħabta kien ta' wara l-*High Commissioner*, jarfa' fit-tebut tiegħu ma' kbarat oħra, Ingliżi u Amerikani. Fost dawn kien hemm Mr. Garstang u Mr. Albright, żewġ Arkeoloġi kbar magħrufa. Wara ħaduh mill-knisja u difnuh fil-Maqbar tal-Franġiskani fuq il-għolja ta' Sijon. Qatt ma stajt nemmen, li ġewwa dak it-tebut, meta rajtu, kien hemm magħluq mejjet il-ħabib tiegħi Patri Gawdenzju: dak ir-Raħeb żagħżugħ, dejjem daħkani, dejjem ferrieħi!

U hekk intemm Patri Gawdenzju fost il-hemm tal-kotra kbira ta' ħbieb u fost is-serħ tal-ftit għajjura, u b'tagħlima morra għal kull ħadd fuq il-frugħa ta' kull ma fiha d-dinja.

FRA BENEDITT, O.F.M.

IĊ-ĊEDRI TA' LIBNAN

Mir-raħal ta' Diman jibdew jidhru s-siġar taċ-ċedri. Jidhru bħal roqgħa kbira ta' ħdura f'nofs ta' anfitijatru ta' għoljiet fuq ir-riħ ta' wied li minnu jgħaddi l-ilma taxxmara msemmija Naher Qadixa. Iċ-ċedri ta' Libnân, imsemmija ma' kull imkien! Min ma jixtieqx jarahom? Ix-xbieha tagħhom tinsab fuq il-bandiera tar-Repubblika Libnanija, fuq il-beritta tas-suldati, fuq il-bolli tal-ittri u fuq il-flus. Hija l-għalma u l-kburija tal-pajjiż. Iċ-ċedri għal-Libnan huma bħal ma hi l-akropli għal Greċja u l-piramdi għall-Eġittu.

Wara mixja twila lejn l-iġbla, il-mexxej imidd idu lejn il-quċċata tal-għolja ta' Mikmel, għolja 10,071 pied, imbewsa mix-xemx u miksija bis-silġ, u jgħid "Araw iċ-ċedri!" (hemm il-arż) u għal dik id-dehra ta' bosk ċkejken f'nofs l-iġbla jgħaddu minn moħħok ħafna ħsebijiet.

Kien hemm żmien meta dawn is-siġar kienu jgħattu kollha kemm huma dawn l-iġbla. In-nies tal-qedem hawn kienu jiġu biex jieħdu l-għewwied għal bini tal-knejjes u tal-palazzi tagħhom, għall-iġfien u għall-imriekeb u fl-aħħar għat-twiebet ukoll. Il-Griegi u l-Eġizjani, huma u jbaħħru minn din in-naħa kienu jieqfu għal ftit jitgħaxxqu b'dawn l-iġbla għoljin, kollha ħdura. Imma ż-żmien għadda, u minn fuq dawn l-iġbla għaddew ukoll maż-żmien, bosta qerrieda fost il-bnedmin. Għalhekk issa dawk is-siġar imsemmija u mfaħħra fil-qadem, ma humiex għajr ftit.

U ara, issa, wara l-aħħar mixja għat-telgħa, naslu ma' ġenb iċ-ċe-

dri. Hadd issa ma għadu xewqan. Mill-bgħid ma kienitx tidher għajr roqgħa ħadra, issa r-roqgħa nfirxet u n-nies maħsula bil-għaraq u maħruqa bix-xemx, jidħlu taħt is-siġar, qishom daħlu f'xi deżert, daqs kemm il-frajja' huma sfiqa ma' xulxin u fuq zokk għoli, għad li jħallu jgħaddi minn bejniethom id-dawl iżraq-bajdani tas-sema.

L-ewwel ħaġa li min jarahom jistagħġeb biha hija l-ħxuna tazzokk tagħhom, imbagħad iż-żmien kbir ta' għomorhom. Milquta misdrabi ta' sittax-il jarda ħxuna. Il-friegħi tagħhom huma hekk twal li ġie li jaslu mal-ħamsin jarda ftuħ. Jekk taqta' fergħa, il-ġewwieni tagħha jkun għuda tleqq, bajdanija bi strixxi ħomor. Il-ħatab tagħhom ma jsewwes qatt, u fil-ħerba tal-palazzi tal-Assirja għadhom jinsabu travi magħmula minnhom, u għad li għandhom xi tliett elef sena, għadhom minn ġewwa, jek taqsamhom, bojod u ħomor u jleqqu donnhom ġodda. Meta taħraqhom toħroġ minnhom fwieħa kbira.

Tnejn mill-erba' mitt siġra tal-arż jew Ċedru Li għadhom jinsabu fuq Ġebel Libnan. (Mill-bini ta' wrajhom jidher il-kobor tagħhom)

sajjetti u miksura mit-toqol tas-silġ u mill-għafis tal-irjieħ, għandhom ġrieħi qodma bosta mijiet ta' snin. Hemm minnhom erba' mitt siġra, imma m'hux kollha għandhom żmien wieħed. L-iżgħar fosthom għandhom xi mitejn sena, u l-ixjeħ mal-elf u ħames mija. Siġar xjuħ fis-sena 1550 jingħad li kien hemm tmienja u disgħin waħda, imma l-lum ma hemmx aktar minn tnax. Tnax-il ġgant fost is-siġar, għolja aktar minn tmenin pied u biz-zokk 'Il barra mis-siġar jinsab xori kollu għoljiet, u hawn jiġu kotra kbira ta' nies jgħaddu ż-żmien u jitgħaxxqu bid-dehriet sbieħ u jissaħħu bl-arja nadifa ta' dawk l-iġbla. Uħud min-nies ta' Libnan jgħidu li dawn is-siġar kienu maħluqa minn Alla fil-bidu tad-dinja u oħrajn jaħsbu li kienu mħawla hemm fi żmien Salamun, is-sultan ta' Ġerusalem. Kull ħadd f'dawn l-inħawi juri qima kbira lejn dawn is-siġar taċ-ċedru. Il-Kroċjati kie-

nu jgħożżu wisq il-frott tagħhom. Goffredu ta' Buljon kien għażel frott taċ-ċedru biex tagħhom bħala rahan lil Emir ta' Kajsarija li feraħ bihom wisq. Fis-sena 1674 tala' fuq dawn l-iġbla Nointel, ambaxxatur ta' Franza u hemm kien milqugħ mill-Isqof Stefan Dwajki li hemm fuq qaddes quddiesa kbira u wara qata' fergħa kbira u tagħha lil dan il-Franċiż biex minnha jagħmel statwa tar-Re tiegħu Lwiġi XIV. Imma l-Isqof biss sata' jaqta' fergħa minn dawk is-siġar, billħalla tal-Patrijarka, għax minn żmien twil qabel kien, u għadu issa, magħdud bi dnub mejjet għal min jaqta' friegħi jew jagħmel ħsara lil dawn is-siġar imqaddsa ta' Libnan.

Jingħad li xi Misilmin li kienu jmorru jirgħu l-imrieħel tagħhom dik in-naħa, bi nkejja tal-Insara waslu biex kissru xi siġar minn dawn iċ-ċedri. Imma kienu mħallsa f'qasir żmien għax mietulhom kotra kbira mill-baqar u n-nagħaġ tagħhom.

Il-Maroniti lil dawn is-siġar iżommuhom f'qima kbira u m'humiex għajr ġejjin u sejrin iżuruhom. Imma l-akbar żjara tkun f'Għid it-Teġella, jew it-*Trasfigurazjoni*, għax dik inhar issir quddiesa kbira taħt iċ-ċedri fuq artal magħmul mill-ħaġar ta' hemm. Il-Patrijarka tal-Maroniti jitla' hemm fuq imsieħeb minn l-Isfijiet minn Irħieb u qassisin u għadd kbir ta' Insara, u jagħmel din il-festa, li huma jsejħulha Għid il-Arz, jew festa taċ-Ċedri.

Imma ġie żmien li dil-festa ma baqgħetx ta' qima 'l Alla, imma saret jum ta' xalar. Għal dan ma baqgħetx issir, u minn fuq għal bidu tas-seklu XIX kien mimnugħ mill-Patrijarka li nies jitilgħu hemm nhar it-Teġella, għad li ma' tul issena baqgħu jmorru xi ftit nies biex jagħtu ġieħ lil Madonna Bla Tebgħa. Dam hekk sas-sena 1903, għax f'dik is-sena reġgħu ltaqgħu l-Isqfijiet u ftiehmu li jerġgħu jibdew jagħmlu dik il-festa kif sar tas-sew u l-poplu raġa' beda jiltaqa' millġdid u l-koll flimkien jagħmlu wirja ta' għaqda mal-Mexxejja tad-Din tagħhom.

* * *

Iċ-ċedru ta' Libnan jittieħed bħala xbieha tal-Madonna, Sidtna Marija Bla Tebgħa, bħal ma tgħanni wkoll il-Knisja: *Exaltata es sicut cedrus Libani* (Int mgħollija bħala ċedru ta' Libnan). U fil-Litanija ta' Luretu, wara s-sejħa: *Ja Warda Sirrija* (Rosa Mystica) in-nies tax-Xerq għandhom ukoll is-sejħa: *Ja arzet Libnan* (Cedrus Libani).

Imma t-talb irid isir fil-Knisja. Għal hekk fis-sena 1843, il-Patrijarka Maroni, Jusef Hubejxa, ħa ħsieb u bena taħt iċ-ċedri knisja żgħira, li wara ftit sefet meqruda mit-toqol tas-silġ. Reġgħet inbniet mill-ġdid bis-saħħa tal-qlub ħanina tan-nies tal-Ewropa u għadha hemm sallum, mirquma u sabiħa, miżbugħa lewn ħadrani u s-saqaf ikħal, millewn is-sema u miksi bi kwiekeb bojod tal-fidda. L-artal li jinsab ġewwa fiha magħmul mill-għewwied taċ-ċedru.

Hekk qisna għamilna żjara lissiġar taċ-ċedru ta' Libnan, u issa wasalna l-waqt li nerġgħu lura. Imma ma nitilqux minn hawn qabel

ma ngħollu lehenna f'talba żgħira
lil Sidtna Marija u ngħidulha:
Ja Sultana ta' Libnân,
li bħal Arz il-kobor Tiegħek,
Taħt il-mant tiegħek ħadrân,
nitolbuk iżżommna miegħek.

Meta l-għadu jħebb għalina,
nitolbuk, la tafdaniex,
Begħdu minna, Omm ħanina,
biex bil-qerq ma jirbaħniex!

ĠUŻEPPI M. STIVALA.

MINN HAWN U MINN HEMM

AĦBARIJIET TA' BARRA

Tekżiża fil-Palestina. — Fil-21 ta' Diċembru li għadda għamlet tekżiża qawwija sewwa fil-Palestina u n-nħawi ta' Riħa (Ġerko) saret ħsara fil-bini wkoll. Il-kappella tal-Franġiskani li tfakkar il-Magħmudija ta' Ġesù li qegħda ftit bgħid mix-xmara tal-Ġurdan, ixxaqqet kollha u sa jkollhom iħottuha u jibnuha mill-ġdid. B'xorti tajba, lil kappella l-oħra li qegħda fuq xatt ix-xmara sewwa, li żżanżnet is-sena li għaddiet, ma ġratilhiex ħsara.

Milied ta' swied il-qalb. — Ħtija tat-taħwid li hemm fix-Xerq Nofsani, ftit li xej marru nies Betlehem għal Milied minn artijiet barra l-Palestina. Il-Milied fil-Għar Imqaddes sar kollox kif dari, imma nies barranin, qisu mill-pajjiżi kollha tad-dinja, ma kienx hemm bħal ma kien ikun hemm snin oħra.

It-Tixwix f'Ċipru u l-Franġiskani. — Billi s-subjien tal-Iskejjel Sekondari tal-Franġiskani f'Ċipru żammew ruħhom bgħid mit-tixwix, ix-xewwiexa donnhom li ħadu għalihom, għax fil-għodwa tat-22 ta' Jannar xeħtu żewġ bombi minn tieqa għal ġewwa l-iskola, f'Nikosija. Għal hekk, dik il-għodwa ma sarx tagħlim, imma billi ma ġrat ebda ħsara, għamlu skola bħal dari wara nofs inhar.

Ħalfa ġdida tal-Għarab. — Il-Għarab tal-Ġordanja kienu avżata fil-gazzetti, li fil-għodu malli jqumu għandhom jaħalfu dil-ħalfa: *Narrâni mmut il-lum jekk ninsa lil Port Sajd; narrâni mmut il-lum jekk ninsa lil Gâża.* U fil-għaxija qabel ma jorqdu, kif ikunu mimdudin, jgħidu sa kemm għajnhom tmur bihom: *Ħajfa, Ġaffa, Galilija! Ħajfa, Ġaffa, Galilija! Ħajfa, Ġaffa, Galilija!*

Il-Qurân fl-iskejjel Insara. — Il-Ħakma ta' Nâser fl-Eġittu ħarġet qanûn li fl-iskejjel kollha, Insara wkoll, għandu jkun mgħallem il-Qurân, jiġifieri l-ktieb tad-Djiena tal-Misilmin, u għandu jkun hemm kamra bħal knisja tagħhom fejn jistgħu jsallu. Wara ħafna taqtiq il-qalb, iltaħaq ftehim bejn il-Misilmin u l-Insara li t-tagħlim tal-Qurân u t-tislija, isiru f'naħa mifruda mill-iskola.

Bejn il-Libnân u l-Ġordanja. — Melek Ħsien, ir-Re tal-Ġordanja, xandar qanûn li fih għarraf lil l-Għarab li jkunu sejrin isiefru minn Libnan għal Ġordanja, ma jeħtieġux *passaport*. Ir-Re ħabbar ukoll li kellu tama kbira li 'l quddiem in-nies tal-artijiet Għarab kollha ma jkunux jeħtieġu *passaport* meta jsiefru min-naħa għall-oħra.